

France Vurnik

Tone Pavček, TEMNA ZARJA

»Vpesemvzetje« obvladovanja »groba v sebi«

Pretakati kipečo pesniško govorico Toneta Pavčka v trezen premislek in presojo je pravzaprav Sizifovo opravilo, zlasti ko se srečujemo s pesniškim »večerom«, v katerem po pesnikovi volji vztraja »temna zarja« kot prisposoda za vse, kar je doživel in preživel, kar mu je dobrega in zlega namenila in dodelila usoda. V pesmi z naslovom *Večer* označuje to stopnjo svoje in prek sebe sleherne človeške zrelosti oziroma starosti kot »neskončno milost«, ki narekuje in omogoča branje svojega brevirja, po vsej verjetnosti dokončno vrednotenje vsega, kar je bilo, saj v doživljaj-skem pogledu ne ostaja drugega kot »mila svetloba kakor dokončnost«. Ta in takšen Pavčkov »večer«, ki pa je hkrati »vpesemvzetje« in ožvljanje tistih doživljajskih prvin iz mladosti, ki simbolizirajo vrednostna razmerja, hkrati pa so sestavina »temne zarje«, sposojene pri Prešernu, vendar pomensko razširjene, pomeni hkrati kar radikalen obračun z lastno usodo.

Zbirko napolnjuje pet ciklov, v katerih so pesmi takšnega izpovednega tkiva, da se vežejo na teme drugih ciklov, kar bo razvidno iz nadaljnega analitičnega vpogleda, uvodna pesem *Zapis v tišino* pa napoveduje prej nakazano pot k sebi, »da se prelistam / skoz svoj brevir / do koreninja / na skrajni rob, / kjer molk spreminja / se znova v zvok«. V prvem ciklu so večinoma refleksivne pesmi o vsakdanjosti in smislu življenja, napisane z značilno Pavčkovno melodioznostjo in pa zlasti z neskončnimi stavčnimi periodami, kar je značilnost vse njegove poetične diktije. Tu se srečujemo ponovno s »preprostimi besedami« iz dediščine, s ponovnim odkrivanjem minljivosti vsega, kar je, večkrat v sonetni obliki, vendar tudi tu s kadenčno intonacijo, kot v sonetu *Zakaj*, v katerem se sprašuje »zakaj živeti«, ko spoznava, »da živeti pač moram, dokler sem«. Toda to je le eno izmed spoznanj, v poznejših posegih v življenjske izkušnje se zaiskrijo drugačne vrednote.

V naslednjih dveh ciklih, naslovljenih *Spomin na Dolenjsko* in *Vsakdanjosti*, se pesnik vrača v otroštvo in mladost prek obrazov najbližjih, med njimi matere (*Jerbas*), botre, Novega mesta z nekakšno grenkobo v duši (»To mesto je moje mesto, čeprav ga ne ljubim«) in zlasti Temenice kot skrivnostne reke, ki pa je pravzaprav že razkrila vse skrivnosti, čeprav ostaja tako rekoč večna v svojem neustavljivem toku. Tu se razkrivajo notranja protislovja, spričo katerih se bridkosti mladosti presnavljajo v svojevrstne vrednote, ko se avtor zateka k njim kot opornim

točkam za vero v življenje. Intonacije v tem smislu so vsekakor navzoče v pesmih *Dolenjski verz*, *Jerbas*, vse štiri pesmi o Temenici, vsekakor tudi v eni najsubtilnejših v tej zbirki z naslovom *Čez soline*, napisane iz spoznavanja podobnosti pesniških usod s Cenetom Vipotnikom.

Širši razpon metaforičnega upodabljanja doseže pesnik v naslednjem ciklu z naslovom *Podoba dečka*, ki izvira iz najbolj tragičnega doživetja, izgube sina v vzponu mladosti in ustvarjalnega kipenja, napisan iz »ene same ljubezni«. Intenzivnost tega doživetja in predvsem preživetja se po oznaki smrti kot »bele slepote v nas« (*Belo*) prelije, ali bolje presije v »temno zarjo«, ki »vztraja in sije v tvoj večer«.

Peti cikel, ki zaokroža Pavčkovo zbirko *Temna zarja*, postavlja lirski subjekt, bolj izpovedovalca v položaj poslavljanja in predvsem vračanja k sebi, vase, v ponovno preverjanje in vrednotenje, kar se je ohranilo v spominu in zavesti kot nenehno navzoča »temna zarja«. Pomenljiva v tem smislu je pesem *Vračanje* s spoznanjem, da ničesar, kar je bilo, ni mogoče popraviti, pesnik pravi »vrniti«, ostaja le bojazen (strah), »da bi mogel še koga raniti, / da bo še kdo umrl od svojih rok«. In tako z »grobom v sebi« (*Nezasuta gaz*) in hkrati s spoznanjem, da »v vsaki najmanjši stvari neka luč je / kot skriti bog« (*Črta*) obvladuje spoznanje, da smo na poti brez vrnitve, »na poti proti duši«, ki jo spremlja »slovesa srebrni rog« (*Smrt je samo enkrat*), če si dovolimo nekaj sporočilnih premetov za zgoščen učinek Pavčkove nesmilečne pesniške izpovedi.

Zbirka *Temna zarja* Toneta Pavčka zaokroža pesnikov obsežni, nekoč doživljajsko razviharjeni pogled na svet, čigar elementi se tu in tam zaiskrijo tudi v pričujočih pesmih, vendar kot rečeno, bolj skozi grenkobo kot dejansko osnovo za takšno čustvo. »Temna zarja« kot prisposodba za neizogibno minevanje vsega živega in hkrati za obvladovanje tega spoznanja pa je tista središčna tema, tako rekoč os, ob kateri se nizajo kdove katerikrat že premišljena in (z bolečino) pretehtana dejanja in nehanja. *Temino* blaži tej pesniški *zarji* Pavčkova melodično zgovorna dikcija, se pravi beseda, čeprav je poet tudi do nje kritičen, ko pravi, da vrača »krivdo jezika za netočnost besed« (*Vračanje*). In vendar si teža doživetij in spevnega poetičnega izraza podajata roki za skupno opravilo, ki se mu pravi: vračanje človeka k sebi in k njegovim humanim prvina z izpovednim tkivom in pesniško estetiko.